

RAVEL, ZIBURU-KO SEME

Euskalerrian eta euskal-alaba batengandik jaio zan gizon aundi hontaz, lerro atsegingarri batzuek eskeñi nai genizkioke irakurle zintzoari.

Histori arazoetan ez jakin gara-ta, eskuratu diguten aldizkari baten orrietatik bilduko ditugu zenbait zehetasun gurbil eta politak, euskeraz jantzirik. Ameriketan dugun Fagoaga musikari entzute-tsuak egifñiko artikulu batetik, alegia, adiskide maitagarri harek ontzat artuko duelakoan.

* * *

Aita, suizarra izan zuen eta ama, euskalduna, Maria Deluarte. Ama, seindun zegoela, Aranjuez aldetik urbildu omen zan bere bazter kutunerantz, eta an, Donibaneri datxikola dagoen Ziburu-n jaio zan Maurice Ravel aipatua, 1875 martiaren 7-an.

Alabaiña, ez zan aldi luzean egon bazter hortan sendi hura. Handik laisterrean, Paris-era jo zuten. Aurtxo honen sentipenean, ordea, halako sorgin-kutsu ta lilura-deiera sortu zion itsasoak, Bizkaiko itsas-kolko haren ukitu gordeak.

Behin eta berriro, haraxe itzuliko zan, sorterriko lurraren eta itsasoaren igurtzi isilak miazkatzera, dantza gotorrak ikustera, kirol sendoak onestera, aintziñako musikaren zorapen-durundiak bere gogo enagarrian kulunkatzera.

Egingo zuen, iñolare, Maurice-ren amak, amaika alegin bai euskal-alaba xamur harek, erri-maitetasunaren garra gatzetxoaren barruan illentiturik irauarazteko.

Paris-en bizi zelarik, urteak joan-ala, nabarmenago ta agiriago zetorren mutikoaren musikarako joera. Berberaren itzak dira, gaiñera: "Umetxotatik nintzan minbera musikarako, edozein musika-

muetarako. Aita gurea, zaleen artean ikasi jatorragokoa izanik, nire gustu ta joera sendotzen, egundoko laguntzaillea izan nuen”.

Amalau urte zituelarik sartu zan Konserbatorioan, pianutik asi ta konposiziorañoکو guztiak hantxen ikasirik. Erromako Sari aundiaren uzian iru urtetan jarraian agertu zan. Alperrik ordea. Orduan, ain zuzen, bere gustuko musika asmatutzeari ekin zion, aldi hartan zebiltzen simbolismu ta impresio joeren zerbait kerru izanik, alegia. Joera hauek, pintura ta olertian ezezik, musikan ere, borbora ta galgalean bait zebiltzen.

Dabordutik, Ravel-en musikak, beronen asmoen gorputz argi ta umotua izatea zedukan ezaugarri bedegar eta bakan.

* * *

Geroztik, maiz ta sarri agertzen zan bere sorterrirantz. Batez ere, udaran, beranduko elai ameslariak bezala, etorri ohi zan hunerantz, Ziburu-n egon orde, Donibaneko ostaturen batean pausa egina, handik, leioetan barna, aurtzaroko itsasoari so ta begirakune samurrak egiteko aukeran.

Berandu oeratten zan, eta halatsu jaiki. Haren izaera, aiurria, isil-xamarra zan; baiñan, euskaldun jatorra iduri, ba zekian bai, ziri ta irri-itz goxoak bestela-baitakoan esaten.

Euskeraz ongi aski mintzaten omen zan, paristar azentu ezagunez beterik, jakina.

Ba zekian utsgabea ez zena, askok ez ohi duten araura. Bere buruaz mintzatzerik ez zitzaion atsegin, eta besteeri buruz itzegitean xaloa omen zan, “baiñan” pipertsurik geitu gabe.

Gorputzez, txaparra zan, lendabiziko gerrate aundian soldadutzatik libre gelditzeraiño.

Begi aundiak zituan, zorrotzak, itsas- seme antzo; bekokia zabal, sudurra dextente luzea, belarriak apal, buruari zearo atxikiak. Gogoko zitzaion, egitan, burutsik, buru-as ibiltzea. Jaztea, ori bai; txairo ta txukun zalea zan, eta korbata nabarmen ta zerak erabiltzen zituan, pozik erakuts-araziaz, gairera.

Tabaku zalea ere bai, noski, ta amurratua. Merkea izanarren axola aundirik ez; agian, naiago, ameriketako tabakua harentzat sobera bai zegoen.

Pilota-partidak gogoz ikusten zituen, jokuaren gorabeheretaz bizi arduraturik. Erriko dantzak ikusteko ere, beti egon ohi zan gertu, gizezkoen zailutasuna ta emaztekieu doiñu-neurriaren sena goretsiaz.

Euskal-kantak izaten zuten aldi, haren ezpaitetan. Alabaiñan, euskal-melodi bakar bat ez omen du osoro armonizatu. Behin batean,

bai esan ere Aita Donosti zenduak zer bakan hori, eta Ravel-en erantzuna: “Ene aberri tipia maite ez dudalako ez da, noski, gertapen hori; ez. Ene asmo-oñiarri zioz da, eiki. Par principe. Erri-kanta hoiiek —beste erri batzuetakoak bai—, edapenerako manegarri ez direla uste dut”.

Ez ote horrelaxen, izan ere, ogei urtez ziri ta ukituka erabili arren, euskaltema ornitu-gogo zuen “Zazpirak bat” konzertua ezpait zuen bukatu?

* * *

Baiñan, euskal-doiñuen zera, nabarigarri da haren konposizio batzuetan; nahiz ta azalez ta gain-taiuz ohargarri ez izan. Ikus, esaterako, pianu, arrabita eta txeloarentzat idatzi zuen “Trio en la” paketsu ta distiranta. Berberak aitortua ere, euskal-erroa zuena. Haren melodia baiñon ere, ezaugarriagoa da haren ezurketa, neurri askotarikoa, 8/8 -z asi ta geroago zortziko jakiñaren oiñera jartzen baitu, 5/8 neurrira. Jakiña, raveltar tankerapetua, eta horrela, arau berdiñen igesi jarraitzen du, mailla autsiak emanaz. Donibanen idatzi zuan Trio hura, 1914'garren urtean. Haren lanik bikaiñena, agian.

Ritmu aldaketaz josiak ditu beste lan batzuek ere. Horra: “Noctuelles”, “L'Enfant et les sortilèges”, eta batipat, haren gaztetango “Cuarteto en fa” lana. Huni buruz, hauxe esan omen zion Debussy-k, aldabatean arritua ta maisu-legez betea: “Ez zazula, arren, musikajainkoen izenean eta neurean ere, nota bakartxo bat ere aldatu zure “Cuarteto” hortatik”.

Itsasoan igarian ibiltzen amorratua zan, eta ain zuzen, goiz eder batean, uretan murgildu zanezkoxe, legorrera irten omen zan, arrapaladan eta oiuka: “Emen zegok, emen zegok!” esanaz; ta jazteko ta aldatzeko astirik gabe, ariñeketan joan omen zan pianura, eta atza, anartean bustirik zedukala, jo ere bai: do-do, si do re do si la do-do la-do... Horra sortua “Bolero” ospatsua, soil, ta bakan iduri arren, sumin izpiritua sarkorrazten duena. Sabathier-en itzez, orkesta eratua danik arrezkero, instrumentuzko arrigarrikeri abillena izan da.

* * *

Ravel-en entzuteak, 1929-gn. urtean artu zituan gaiñak. Biarritzen eta Baionan, Donostian eta Iruñe zaharrean, eta batez ere, bere sorterrian, Ziburu-n, egundoko gorazarreak jaso zituan.

Handik epe laburrean, 1933-gn., zoribeltzaren atzaparrak itsasi zitzaizkion maisu argiari. Igarian ari zala, nagi ta bagi somatu zuan bere gorputza. Urrengo egunetan, areago. Aphasia omen zan, gorputzaren zerak pixkanaka galtzenago jarriko zizkion eri ta gaitza.

Orduan, etorkizun ilunbezu hori igartean, igesari eman zion. Joan zan Paris-era, gero Suiza-ra, ta berrero Esuakalerriratuaz, Larrun mendira igo zan, bere sorleku maiteari, bere senak aginduta, azkenengo agur tristea egin beharrez...

Eta itxaropena galdu urren zuela, Montfort-l'Amaury-ko etxeñoan sartu, Paris ondoan. Han astiro, apurka, gaitzaren mende, ezur ta azal egifirik geratu zan.

Gauzak zeatz eta neurritz doi-doi egiten zekizkian buru bikain hura, bere burua deusetarako gai ez zela ikustean, bai haren samin ta oiñazea bizitzako urte goenetan...! Itxaropen gabe, eta itxaroten...

Ibaieko urak ispillu dituala, han al dago Ziburu panpiñean, haren jaiotetxea, bere bular-gaiñean seme aitorraren izena, arlanduz ertzatua, arro ta maitero erakutsiaz.

ERKIAGA, Eusebio.

Bilbon, 1959 uztailean.

